

GASETA DE LES ARTS

15 ABRIL 1927

DIRECTOR: JOAQUIM FOLCH I TORRES

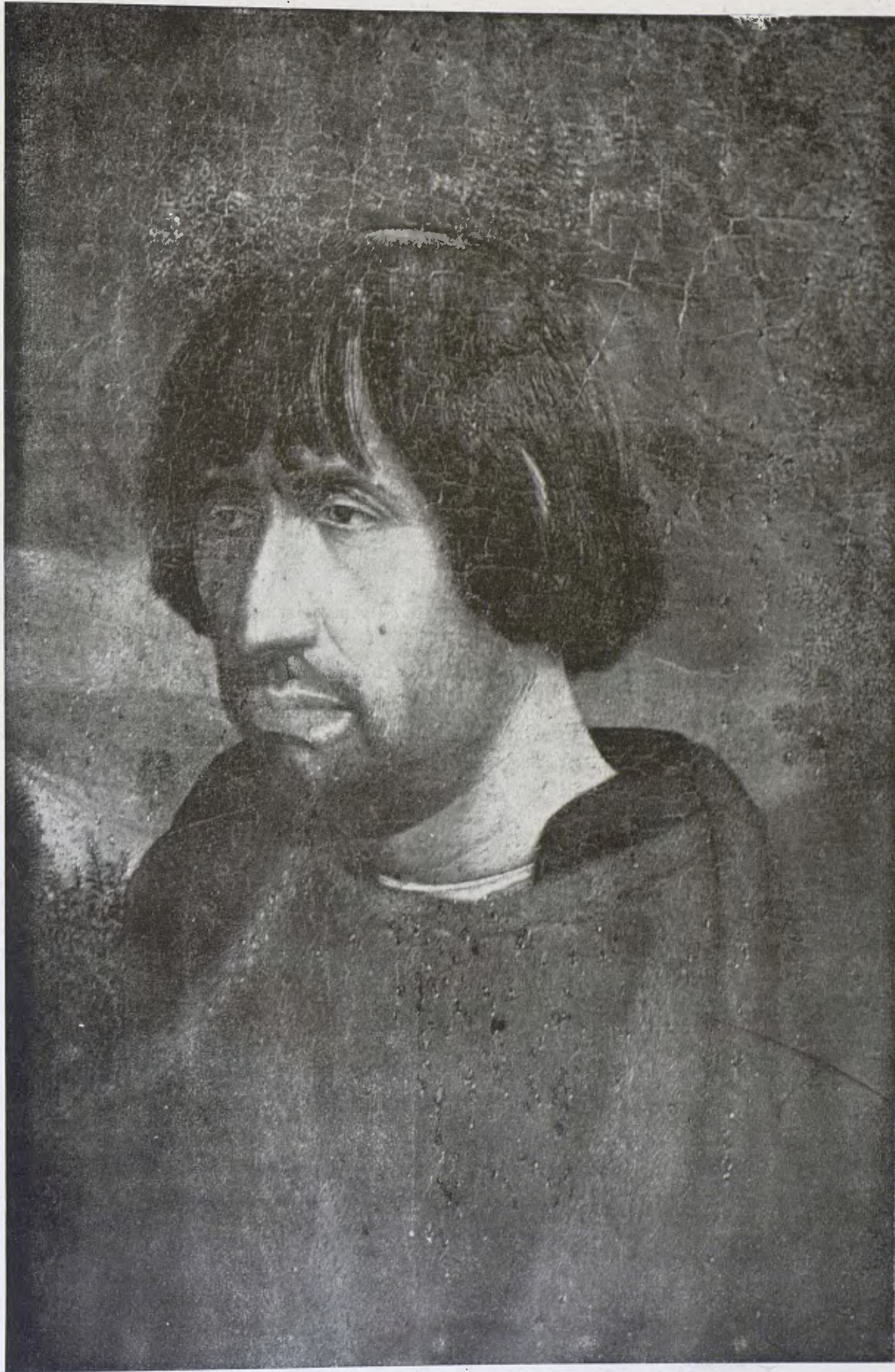
Any IV.— Núm. 71

«La Pietat», de Bermejo a la Seu de Barcelona

Complint la tasca de divulgació de les nostres riqueses artístiques, reproduïm avui en son conjunt i en els seus detalls més importants la magna obra del pintor quatrecentista cordovès Bartomeu Bermejo, que els canonges de la nostra Seu guarden zelosament estotjada en la seva Sala Capitular.

La circumstància d'ésser aquesta obra guardada en un lloc d'accés poc comú, la del vernís passat, que vela tots els seus colors i fa molt difícil el treure'n una bona prova fotogràfica. L'haver sigut tothora deficientment reproduïda, malgrat i les bones proves que n'ha tretes l'Arxiu Mas, de Barcelona (ara darrerament reproduïdes en l'*Archivo Español de Arte y Arqueología*, de Madrid (1), fan interessant la reproducció d'aquesta bellíssima taula, de la qual n'ha aconseguides proves excel·lents el nostre col·laborador fotogràf Joan Vidal i Ventosa. Si altra utilitat no tingués el reproduir-la, sempre quedaria l'aventatge d'una major difusió del coneixement d'aquesta preciosíssima joia de la pintura quatrecentista que Barcelona s'honora en posseir i conservar, i la de donar als estudiosos d'aquí i de fora un document gràfic en condicions d'utilitat.

El pintor Bartomeu Bermejo és avui relativament ben conegut i la seva obra ha sigut sàviament estudiada pel Dr. Tormo, de la Universitat de Madrid, que suara ha reunit totes les dades que es tenien sobre l'artista i les seves obres, i ha eixamplat el coneixement d'aquestes amb una sèrie de taules que fonamentalment atribueix al retauler insigne. Abans del darrer treball del Dr. Tormo, els historiadors de l'art Herbert Cook (2), Claude Phillips (3), Dowdeswell

Bust de la figura del Canonge Desplá en el retaule de la «La Pietat», de Bermejo. (Cl. Vidal Ventosa.)

(1), Pelatti (2), Bertaux (3), Mayer (4), Von Lege (5), Piferrer (6), Cas-

ellas (1), Sanpere i Miquel (2), mossèn Mas, arxiver de la nostra Seu, mossèn Josep Gudiol (3), Josep Pijoan (4), Serrano i Sans i Folch

una obra subsistent, que és el retaule de Sant Domènec que avui hi ha al Prado, procedent de la parròquia de Santo Domingo de Silos, de Daroca. D'ella en dona encara la data. Altre document es refereix a una «idea» o bocet d'una vidriera

(1) ELÍAS TORMO: *Bartolomé Bermejo, el más recio de los pintores primitivos españoles. Resumen de su vida, de su obra y de su estudio*, en *Archivo Español de Arte y Arqueología*. N.ºs 4 i 5. — Madrid, «Centro de Estudios Históricos».

(2) HERBERT COOK: *Gazette des Beaux-Arts* (any 1905, tercer període, volum XXXIII); *Chronique des Arts* (París, octubre de 1905) i *The Burlington Magazine* (novembre de 1905, volum VIII).

(3) CLAUDE PHILLIPS: Article del diari *Daily Telegraph*, (13 desembre de 1904).

(1) WALTER DOWDESWELL: *The Burlington Magazine*. Londres 1906, vol. VIII.

(2) FRANZ PELLATI: *Revista L'Arte*. — Roma, 1907, fascicle VI.

(3) EMILE BERTAUX *Histoire de l'Art de Michel*, 1908, vol. III. 1908.

(4) DR. AUGUST MAYER, en *Monatshefte für Kunstwissenschaft*, 1910.

(5) VON LEGE: *The Burlington Magazine*, 1913.

(6) PIFERRER: *Recuerdos y Bellezas de España*. — Barcelona, 1839.

(1) RAIMON CASELLAS, en *La Veu de Catalunya* del 3 d'agost de 1905.

(2) SANPERE I MIQUEL: *Los Cuatrocentistas Catalanes*.

(3) JOSEP GUDIOL I CUNILL, Pbr.: «Página Artística» de *La Veu de Catalunya*.

(4) JOSEP PIJOAN: *The Burlington Magazine*, 1912, vol. XVII.

(2) JOAQUIM FOLCH I TORRES: *Adquisicions del Museu de Barcelona en Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, 1913.

(2) GERTRUDIS RICHERT: *La pintura medioeval en España*. — Barcelona, 1926.

OPVS BARTHOLOMEI VERMEIO CORDUBENSIS IMPENSA LODOVICI DE SPTA BARCINONENSIS

Primer tros de la inscripció que hi ha al marc del retaule de «La Pietat», de Bermejo. (Cl. Vidal Ventosa.)

per a la Seu de Barcelona; vidriera que es va fer i que es conserva en la nostra Catedral.»

Pels documents i per les obres, per comparació d'aquestes amb altres, avui el doctor Tormo ha pogut presentar una monografia que dona una clara i bella idea de qui fou Bermejo.

Les pintures signades o documentades de l'artista són les següents:

Taula de Daroca, al Prado (anys 1474 a 77); taula de la Pietat de la Seu de Barcelona (any 1490); Bocet de la vidriera per a la Seu de Barcelona (capella del baptisteri, any 1495); taula de Sant Miquel de Tous (València), avui a la Col·lecció Warner, de Londres (sense data); taula de la Verge de Montferrato, a Acquí (data desconeguda). Hi ha a Madrid una altra taula firmada amb el sol nom de l'artista i sense el cognom que el Dr. Tormo li atribueix. Les dues que, demés d'aquesta, li són atribuïdes per ell i altres autors, són nombroses; entre elles, en Casellas li atribuí, amb tota base, la Santa Faç famosa del Museu de Vich, i Mn. Gudiol i en Sanpere i Miquel les quatre taules que, procedents de l'Amèrica del Sud, passaren: dues al Museu de la Ciutadella i dues a la Col·lecció Amatller de Barcelona.

Dins aquest conjunt, doncs, la taula de la Pietat de la nostra Seu té una importància capital. Ella, ultra els valors artístics que les reproduccions adjuntes permeten en part d'apreciar, porta la inscripció que reproduïm i que diu: «Opus Bartholomei Vermeio Cordubensis Impensa Lodovici De Spta Barcinonensis Archidiaconi Obsolutum XXIII Aprilis Anno Salutis Christianae MCCCCLXXX.» Ella fou feta, doncs, pel pintor Bartomeu Bermejo, fill de Còrdova, a despesa del canonge Desplà, ardiaca. Ella constituirà la totalitat (?) o part del retaule de la capella de la Casa de l'Ardiaca, on avui hi ha instal·lat l'Arxiu Històric de la Ciutat, des d'on passaria a ésser guardada a la Catedral.

Heu's aquí les dades que tenim de l'artista i de la preciosa obra que avui reproduïm. L'art patètic de les darreries del segle xv té en ella una manifestació cabdal. La influència del flamenquisme en la pintura espanyola té també, amb ella, un dels aspectes més brillants, i l'art d'Espanya, en el segle xv, hi dona una de les notes, per no dir la nota més alta, més intensa i més personal; de manera que, per bé que Bermejo tingui una filiació artística flamenca, ell és, com l'anomena el professor Tormo, «el més robust dels pintors primitius d'Espanya.»

Valguin, aquestes notes al marge dels gravats de la taula de la

Pietat de la Seu, com un acompanyament i com un comentari al notable treball que sobre l'artista devem a l'eminent historiador valencià de l'art espanyol, el docte catedràtic de Madrid Dr. Tormo i Monzo.

FIAMA.

Art i Natura

Uns pensaments de Pierre Reverdy, el poeta del cubisme, reportats en el nombre del primer de març d'aquesta GASETA pel nostre més apassionat defensor de l'art subjectiu, ens porten a tractar temes de filosofia de l'art, o, més concretament, temes d'Estètica, d'aquella part que, per extensió podem considerar dins la tècnica artística, i que té el seu centre en la intel·ligència i la ideologia de l'artista, així com d'altres parts el tenen en la visió, o, per dir-ho planament, en l'ull, i

d'altres en la destresa, o sigui en les mans.

D'un cap a l'altre dels pensaments de Reverdy, la natura és tractada amb un menyspreu desconsiderat. Sembla que no sigui res; sembla que per a l'home i la seva vida espiritual no representi res aquest bé de Déu inesgotable de sensacions i d'experiències que omple el nostre esperit d'idees i d'imatges. Sembla com si al llarg de la vida, d'un costat la natura i de l'altre costat el nostre esperit, marxin profundament enemistats cap a horitzons que s'exclueixen.

I no és pas així. Les més superficials dots d'observació, els coneixements més elementals dels enunciats de la filosofia ens diuen com l'activitat del nostre esperit es nodreix de les sensacions que ha copsades en la natura i en els éssers, i que tot el que posem en les obres que surten de les nostres mans i que exage-

radament anomenem creacions, no són més que combinacions i ordenacions d'elements que la natural observació ha anat recollint de les coses que ens envolten.

Una impressió superficial dels pensaments de Reverdy pot fer semblar-nos que adopta davant del fet artístic una posició espiritualista. Talment indueix a creure-ho, entre altres coses, la proclamació que fa de la valor absoluta de l'esperit i de la seva activitat davant de la natura i la matèria, en la producció del fet artístic. Mes aquesta posició seva és purament intel·lectualista. És únicament la tirania de la intel·ligència qui parla, demanant la millor part, la part del lleó, en la producció de les obres d'art. No podria parlar pas així aquell que arriba a l'obra d'art per abundància cordial, aquell que, en el sentit més corrent de la paraula, anomenem poeta.

A principis del segle XIII, cloent la llarga època bizantina i preludejant ja les clarors del Renaixement, l'alta figura de sant Francesc predica a Itàlia el retorn a l'Esperit amb l'ànima abrindada per l'amor. L'amor franciscana als éssers i a les coses, que clou el conceptisme de l'època bizantina i es desclou en l'alba del Renaixement, es projecta formidable damunt la visió d'un Giotto, d'un Fra Angèlic, d'un Gozzoli, amaran les seves obres, en contraposició amb l'art bizantí, de la poesia que emana de totes les coses de la naturalesa. Aquest sentit objectiu, aquest sentit de la poesia

dels objectes i de la natura tota, desenrotllat després amb una més plena possessió dels medis d'expressió pictòrica, amb una tècnica més rica, ha persistit fins a darrera hora en la pintura europea i ha tingut una manifestació paral·lela en l'art dels dibuixants extremorientals. El conceptisme que encarcarava les figures i la simbologia bizantina, caldria cercar-lo només en l'art menys naturalista que es pot donar, el de les decoracions aràbiques de l'art mahometà, i reviu modernament en les més adelantades manifestacions del cerebralisme artístic d'última hora.

Per a defensar el seu punt de vista, Reverdy suposa en els altres la posició de copiar, d'imitar—d'una manera passiva, cal entendre—la natura, posició evidentment antiartística. Mes els que tal cosa facin, ni ell ni ningú els pot comptar entre els artistes. Llurs obres no tenen cap valor ni cap interès humà. Una manifestació d'això és el que anomenem, per exemple, pintura dolenta, que és el róssec natural de cada època. En l'art naturalista —

Bust de la figura de Sant Jeroni al retaule de «La Pietat», de Bermejo. (Cl. Vidal Ventosa.)

Conjunt de la taula de Bermejo «La Pietat» a la Sala Capitular de la Catedral de Barcelona. (Cl. Vidal Ventosa.)

ARCHIDIACONI AELSONTVM XXIII APRILIS ANNO SAIVS CHRISTIANVS A CCXC LXXX

Segon tros de la llegenda que hi ha al marc del retaule de «La Pietat»

que té una amplitud de matisos molt gran, tants com temperaments diferents hi ha, des del més decantat cap a la sensació nua de la retina, com Mantegna, fins al més tendrament líric, com Watteau—, hi batega un sentiment de poesia. Aquest és el que, anomenat de la manera que es vulgui, esperit, emoció, imponderable, perfum, etc., col·loca l'obra en la categoria d'invenió artística. I aquesta poesia, que es porta en l'ànima i en els dotats es desenrotlla en la contemplació de la natura, és el que el pintor expressa valent-se d'elements de la tècnica de la pintura—línies, valors, relacions de tons, etc.—, que són el seu llenguatge; llenguatge que entén tot-hom perquè és extret de la riquesa de sensacions que ens és familiar a tots. L'art que, per entendre'ns d'alguna manera, anomenem naturalista, no és un art d'imitació, ni tan solament d'interpretació, és un art d'expressió tan com la música i com la literatura.

El subjectivisme en art és un mal. Se li pot fer aquell retret que es fa al romanticisme. L'artista està carregat de bones intencions, però no les comunica plenament, no queden expressades sinó vagament i a fragments, i l'efecte que ha de produir en els demés és molt inferior a la sensació que porta ell en la seva ànima. No és un art d'expressió, és un art de suggestió, i portat fins a les últimes conseqüències, se li fa donar un salt en el buit i ens presenta a les mans un grapat de formes que tenen un sentit només per als pocs que s'han posat d'acord respecte un còdic explicatiu de tots aquells signes.

A la Grècia antiga, en el jardí d'Acadèmia, es formulava una volta per sempre la doctrina idealista. En el *Banquet* de Plató, per boca de Sòcrates qui reporta el parlament de la sàvia Diotima, s'ensenya com, del coneixement i de l'amor de les coses, l'intel·lecte s'eleva a la contemplació de les idees. Plasmar aquestes idees, fer-ne imatges amb elements de figuració natural, fou la substància viva de l'art grec. Les idees de bellesa, de veritat, d'utilitat; la raó interna de les coses, foren expressades d'una manera pulcra i acabada. Aquest camí obert eternament a totes les manifestacions de la personalitat, que és el millor en art, produeix, quan s'és dotat en extrem, obres que voregen el miracle, com les de Rafael; quan no s'és tan dotat, produeix també meravelles que, si no arriben a la idea de les coses, arriben a la seva poesia, a la seva valor de delectació humana.

JOSEP COMELLAS

Un projecte del barri gòtic

Com un complement d'informació als comentaris que motivà la «visió» del barri gòtic presentada per l'arquitecte En Joan Rubió i que reproduïm en el nostre passat número reproduïm avui les fotografies del projecte fet per en Puig i Cadafalch a petició de l'Ajuntament, en ocasió d'enderrocar-se la part de cases del davant de Santa Agata

El Crist jacent a la falda de Maria. Taula de «La Pietat», de Bermejo. (Cl. Vidal Ventosa.)

que deixaven al descobert la muralla romana i la històrica capella reial.

Els epígrafs al peu dels gravats il·lustraran al llegidor i les fotos

en petit tamany anexas a cada projecte donaran idea de com tot el que es reformava mereixia d'ésser reformat.

Bust de la figura la Verge Dolorosa a la taula de «La Pietat», de Bermejo. (Cl. Vidal Ventosa.)

Aquest projecte responia, demés, a un pla ideat per en Gaudí, l'origen del qual explica molt oportunament en un article publicat en el darrer número de *El Propagador de la Devoció a San José* el President de la Junta del Temple de la Sagrada Família, en Josep M.ª de Dalmases, qui per la intimitat que tenia amb en Gaudí i per la seva autoritat, és un testimoni de la major estima. Això ens decideix a reunir, als documents que hem publicat fins ara, l'article del Sr. Dalmases, al qui hem sol·licitat la publicació del gravat que il·lustra el seu article, que és una fotografia del barri gòtic, damunt la qual el genial arquitecte Gaudí borsejà un projecte de punxes i teulada a la Seu.

Heu's aquí l'article del senyor Dalmases:

«Un proyecto de Gaudí.—Con todo el altísimo respeto que merece la memoria de nuestro genial arquitecto D. Antonio Gaudí (q. e. p. d.), estos días, en la prensa de Barcelona se cita su nombre e iniciativas, refiriéndolos a la *visión* de un barrio en proyecto de Barcelona, precisamente aquel en que parece más sagrada la ejecutoria de nobleza de los tiempos que fueron, barrio cuyo centro es la Catedral de Barcelona.

Como quiera que tanto el breve diálogo con D. Pedro Corominas, aparecido en *La Publicidad*, como la serie de artículos de D. Joaquín Folch y Torres en *La Veu de Catalunya*, igual que el de D. Buenaventura Bassegoda en *La Vanguardia*, citan y se refieren a proyectos de D. Antonio Gaudí, pero no expresan de una manera completa y cabal como creyera pertinente proceder para revalorizar tan insignes monumentos de ayer en el crecimiento de hoy de la ciudad; y teniendo conocimiento de que también D. Juan Rubió alude a lo mismo en un folleto que tiene en prensa mientras escribimos estas líneas, nos hemos sentido movidos a referir de una manera lisa y llana las reiteradas explicaciones que acerca de ello habíamos tenido el gusto de escuchar de labios del genial arquitecto y a publicar unas notas que el propio Gaudí trazara sobre la fotografía del conjunto de edificios de la Plaza del Rey, vecinos a la Catedral; sin que nuestras palabras quieran ser otra cosa que una *mise au point* de parecer de tan alto valor.

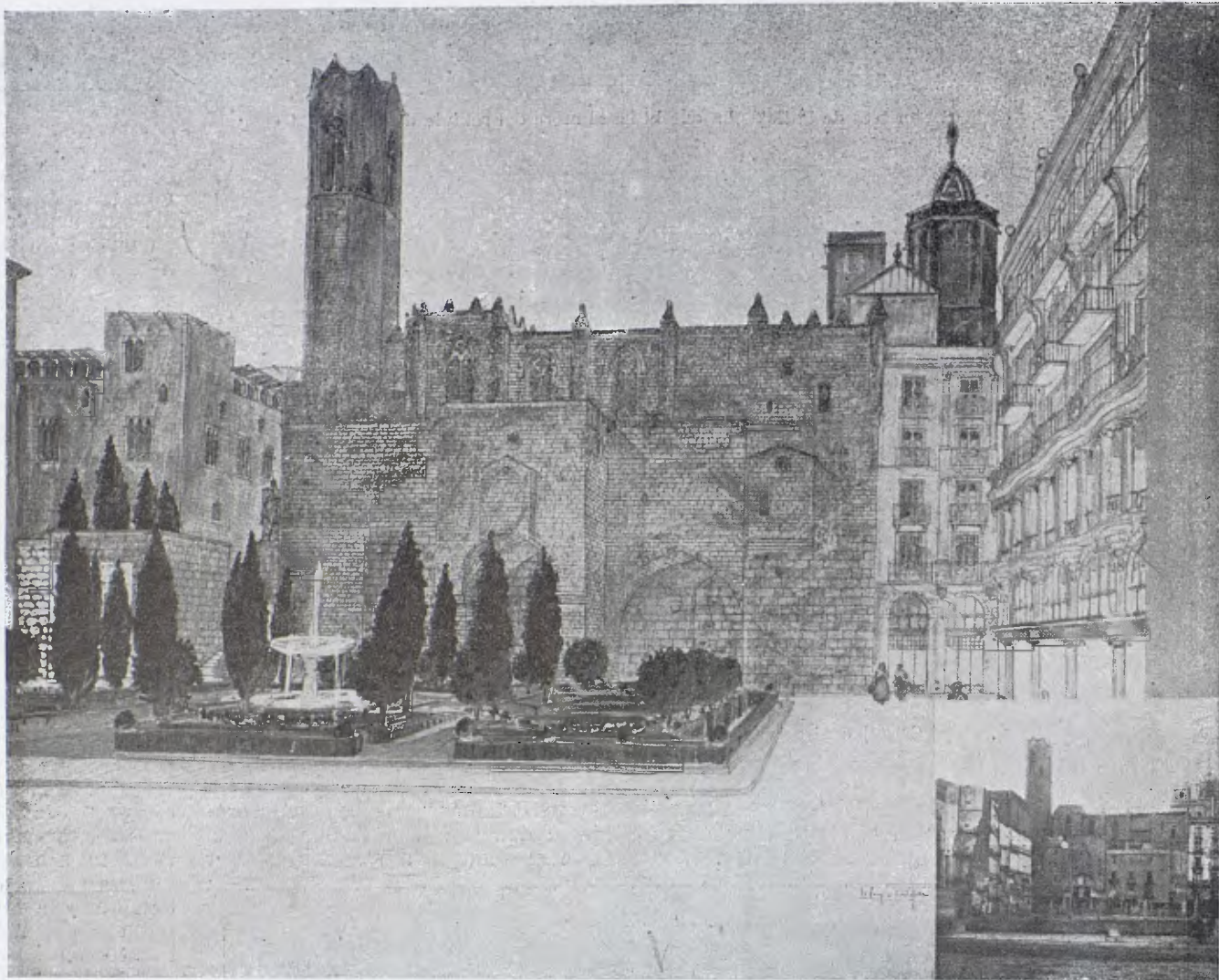
Mientras D. Antonio Gaudí dirigía las obras de la casa Milá, recibió en ellas la visita del arquitecto don José Puig y Cadafalch, en representación del Comité constituido para conmemorar en 1907 el centenario del nacimiento del Rey D. Jaime el Conquistador, a fin de solicitar de Gaudí una idea para un monumento conmemorativo y rogarle se encargara de llevarla a término. Contestó Gaudí que, a su juicio, no había para ofrecer a tan excelsa memoria mejor monumento que cuanto aún es un conjunto vivo de la vieja historia patria: la Plaza del Rey con la agrupación monumental de edificios que son su fondo, a los cuales, al correr de los tiempos, se habían yuxtapuesto otros de mínima importancia, los cuales fácilmente podrían ser suprimidos o bien adaptados

de una manera adecuada; y a la vez podía aprovecharse la oportunidad para, de una manera tan ponderada como reclama la venerabilidad de tales monumentos históricos, sacros y profanos, poner en comunicación la quietud de la Plaza del Rey con el movimiento comercial de la reforma, cuyas obras estaban en sus comienzos. Que, si se deseaba, podía colocarse un grupo escultórico del Rey Conquistador y sus grandes hombres ante la puerta del palacio, en la gradería a un lado del fondo de la plaza. Y que para dar lugar a la fiesta ciudadana que con motivo de la colocación de la primera piedra del monumento proyectaba el Ayuntamiento, podía éste concurrir a la calle de la Tapinería y descubrir — como se hizo — una inscripción conmemorativa que bajo su dirección se polieromaría en el cuerpo saliente del muro de la Capilla Real de Santa Agueda.

De acuerdo los dos insignes arquitectos, se retiró el Sr. Puig y Cadafalch y volvimos a juntarnos con Gaudí, cuya conversación se explayó acerca de aquella que casualmente acabábamos de oír.

Concretó luego Gaudí su iniciativa, originándose relaciones oficiosas con el Ayuntamiento. Su resultado fué una urbanización tan modesta en sus proporciones y medios, como importante por su resultado.

Vese en la fotografía que, junto con otros detalles, se conserva en las carpetas de D. Antonio Gaudí en el Templo expiatorio de la Sagrada Familia (reproducida en el grabado que publicamos con las grandes dificultades propias de tal clase de original) que debía formarse una plazuela entre la Gran Vía A de la Reforma y la calle de la Tapinería, dando frente al muro lateral de la Capilla Real de Santa Agueda y a los arcos abiertos en la muralla romana, tapiados posteriormente, plazuela que no figuraba en el plano de la reforma. Abriendo de nuevo los arcos de la muralla tres aberturas franquearían el paso a la Plaza del Rey, salvando por medio de graderías el gran desnivel de la vieja y típica Plaza con la proyectada, quedando así en comunicación. El cuerpo saliente de la Capilla Real no tiene hoy su verdadero relieve por cuanto, si bien se han derrocado las casas adyacentes, no lo ha sido la que tiene colocada materialmente debajo; suprimida la cual, en su proyecto, D. Antonio Gaudí hacía descansar este cuerpo avanzado en dos pilastras, por entre las que se vería la abertura central de comunicación.

La Plaça dita de Berenguer des de la Via Layetana. A l'extrem de Sta. Àgata, sobre l'escala que va a la Plaça del Rei i arrambada al mur hi ha emplaçada l'estàtua equestre del Rei Jaume I. La fotografia inferior dóna la visió actual. (Puig i Cadafalch, arquitecte.)

Vista de l'escala que puja del carrer de la Tapineria a la Plaça del Rei i comunica la Reforma amb el barri de la Seu. La fotografia superior dóna idea de la visió real des del punt de vista, a l'hora de fer-se el projecte. (Puig i Cadafalch, arquitecte.)

En cuanto a la Plaza del Rey y calles adyacentes al ábside de la Catedral, en las que abundan casas modernas sin carácter alguno y otras antiguas, pero maltrechas por reformas desafortunadas, juzgaba don Antonio Gaudí que podían ser revalorizadas, dotando tales casas con fachadas nutridas por los diferentes elementos de carácter que en los derribos de la reforma iban a sucumbir con grave daño del arte, no ya del arte digno de museo por su valor arqueológico, sino todo un historial varias veces centenarío de la construcción ciudadana de Barcelona, cuyos elementos dispersos no tienen ya valor y, en cambio, agrupados, hubieran resultado un verdadero archivo del arte de construir la casa barcelonesa, en el cual los diferentes estilos — gótico, renacimiento, barroco, etc. — brillarían con los hermosos ejemplares que poseídos por Barcelona iban a desaparecer.

Con el fin de que no fuera ello cosa muerta en una ciudad que cada día vive con mayor intensidad, procurar y favorecer que la vida de la ciudad por sus agrupaciones, colectividades, gremios y colegios de artes, cada uno poseyera este o aquel de los típicos edificios resultantes y les infundiera un alma; completando el interesantísimo conjunto resultante grupos, o relieves, o mosaicos que denunciasen ser la causa de tal urbanización, el centenario del nacimiento del gran Rey. Estos grupos deberían representar escenas de la vida del conquistador, como el descenso de la Virgen de la Merced para la fundación de la Orden Redentora de Cautivos, las conquistas de Mallorca y Valencia, la ordenación de los estamentos de la ciudad y los de sus reinos, etc., etc.

Con gran frecuencia evocaba en las conversaciones D. Antonio Gaudí la desgracia que para nuestras grandes construcciones religiosas de la Catedral, Santa María del Mar, Pino, etcétera, resultó ser a principios del siglo pasado la ingerencia persuasiva, no ya de un arquitecto, sino de un sencillo maestro albañil (cuyo nombre citaba, sin que logremos ahora nos lo precise nuestra memoria) que convenció quienes curaban de ellas. Claro — decía Gaudí, con aquella donosura que esmaltaba sus conversaciones — que era un crasísimo error; pero fué escuchado y complacido. Con lo que resultó que filtrándose forzosamente las humedades por el tejado, se han ido borrando las pinturas que decoraban elementos del interior de la Catedral, por ejemplo, de los que yo, decía Gaudí, he alcanzado a ver aún ves-

tigios en las claves de las vóbedas, en la actualidad desaparecidos ya casi todos, tanto los colores como los dorados.

Para devolver a los edificios las cubiertas que ya tuvieron — lo que años después hará mover a Gaudí a confiarnos unas gestiones cuando se trató de hacer obras en los campanarios de Santa María del Mar, y en tiempos anteriores los dibujara él mismo en la Catedral de Mallorca — almarcar los trazos de la urbanización que venimos detallando puso sobre la Catedral la silueta de una cubierta, así como sobre el mirador del Rey; y entendiendo inacabados los campanarios, inmediatamente encima de sus cuerpos actuales señaló el nacimiento de una flecha en los de la Catedral — el cimborrio estaba en construcción — y encima del de Santa

Agueda dibujó un ángel. La plazoleta frente a Santa Agueda que propusiera Gaudí, fué realizada y es actualmente llamada Plaza de Berenguer el Grande. En cambio no se han abierto los arcos de la muralla, ni libertado totalmente el cuerpo saliente de Santa Agueda.

Gaudí no proyectaba construcciones, ni alineaba o abría nuevas calles. Al contrario: reclamaba que no se ensanchasen las que circundan la Catedral, por cuanto concebida ésta muy felizmente, en el emplazamiento que ocupa, la anchura mayor de las calles, o bien las perspectivas dilatadas, darían por resultado forzoso e inmediato el desequilibrio de las proporciones seguidas por el constructor, y aparecían bajísimas las alturas que hoy encontramos tan acertadas. Cuando, no hace muchos años, se levantaron dos pisos más sobre los de la casa más inmediata al ábside de la Catedral, lamentaba Gaudí el daño inferido al ambiente interior de la Catedral, al cortar aquellos rayos de sol que al promediar cada mañana filtrábanse por las cristalerías de los rosetones y ventanas y acariciaban el altar mayor...

Al hablar con Gaudí acerca de la Catedral de Barcelona se descubría al instante el gran conocimiento que de ella tenía hasta sus más nimios detalles, el gran amor que por ella sentía y la admiración por quien la ideó, vivido todo ello por Gaudí horas y más horas, ya en su interior, ya en su claustro, tan y tan largamente como con toda seguridad ningún otro arquitecto ni arqueólogo le ha dedicado. Reclamaba para la querida Catedral aquella luz, y no la penumbra de hoy, de que la dotará su maestro constructor, luz cegada por las dependencias que, construídas como galerías y triforios en su interior, han tapiado sus rosetones y

ventanales y empequeñecido las capillas, cercadas en su altura. Y rara vez dejaba de referirse, con aquel su peculiar gracejo, al notable Obispo Çepera, que, cautivado, y con razón, por el hermoso cimborrio de la famosa Catedral de Burgos, visto en uno de sus viajes, no cejó en su empeño de que también tuviera cimborrio su Catedral de Barcelona, y como no pu-

diera colocarlo en el sitio debido, en el crucero, por estar ya construído, no se sintió satisfecho su tesón arago-

te y el alma de Gaudí y recogimos de sus labios. José M.ª de Dalmasas y Bocabella.»

Jaume Serra i Gibert

Heu's ací un malaguanyat artista vuitcentista mort prematurament en plena tasca de treball

consagrat especialment a les arts sumptuàries i decoratives.

Amb nativa vocació d'artista, una ferma voluntat per l'estudi i gran afany d'il·lustració, va arribar molt aviat a produir obres d'art de gran mèrit.

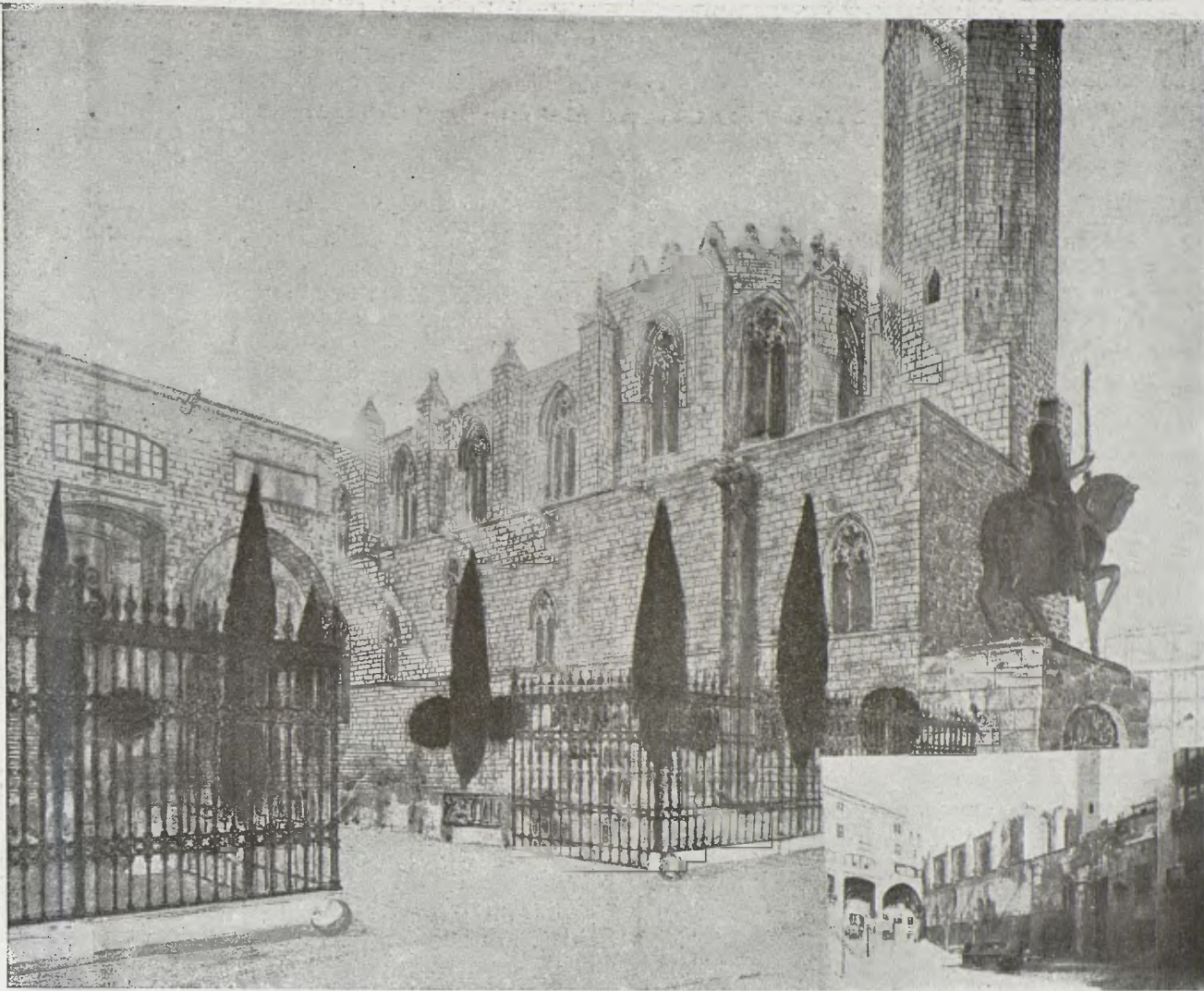
A totes elles, partint d'una felicitat conceptualment expressada pel mitjà d'artística composició, s'hi trobava gran harmonia en el conjunt i una riquesa de detalls admirablement dibuixats.

Fos el que fos l'estil adoptat pels seus projectes, llur traçat resultava tan personal, tan seu, que gens costava d'endevinar-ne l'autor.

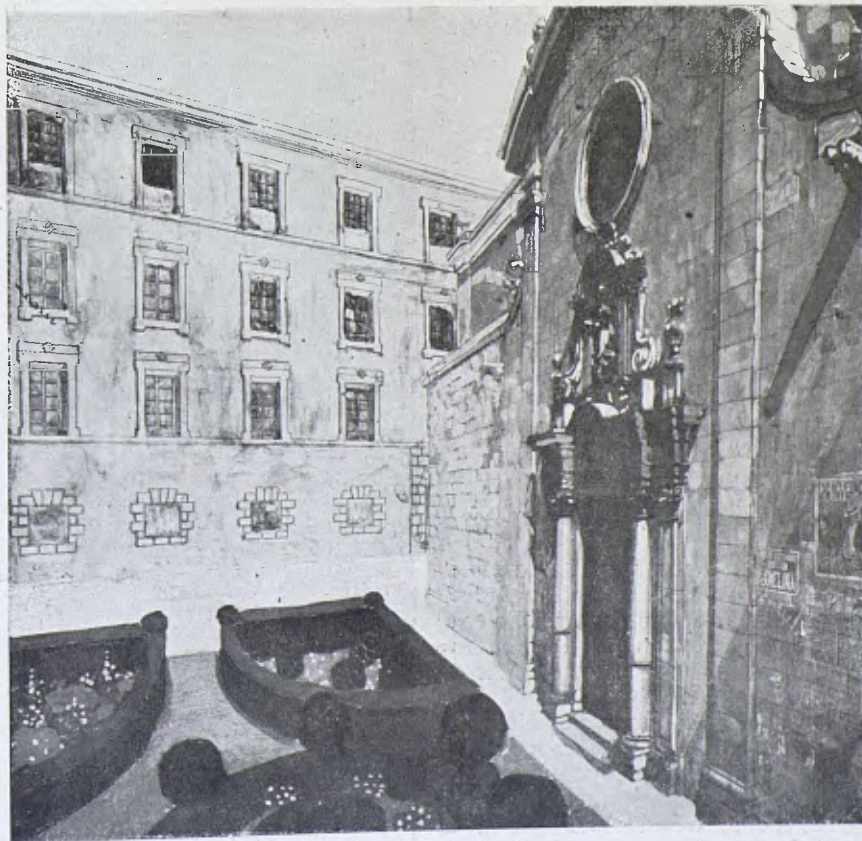
Les seves obres es distingien per un refinat bon gust de senyoriola distinció, i tant el concepte com les alegories i emblemes emprades en elles, palesaven la fonda erudició de l'inspirat artista.

Per insignificant que fos l'objecte projectat, en Serra hi trobava sempre la manera gràfica demostrativa del seu ús, sa tradició i simbolisme. I en la gran decoració hi eren d'admirar també ses prodigioses facultats.

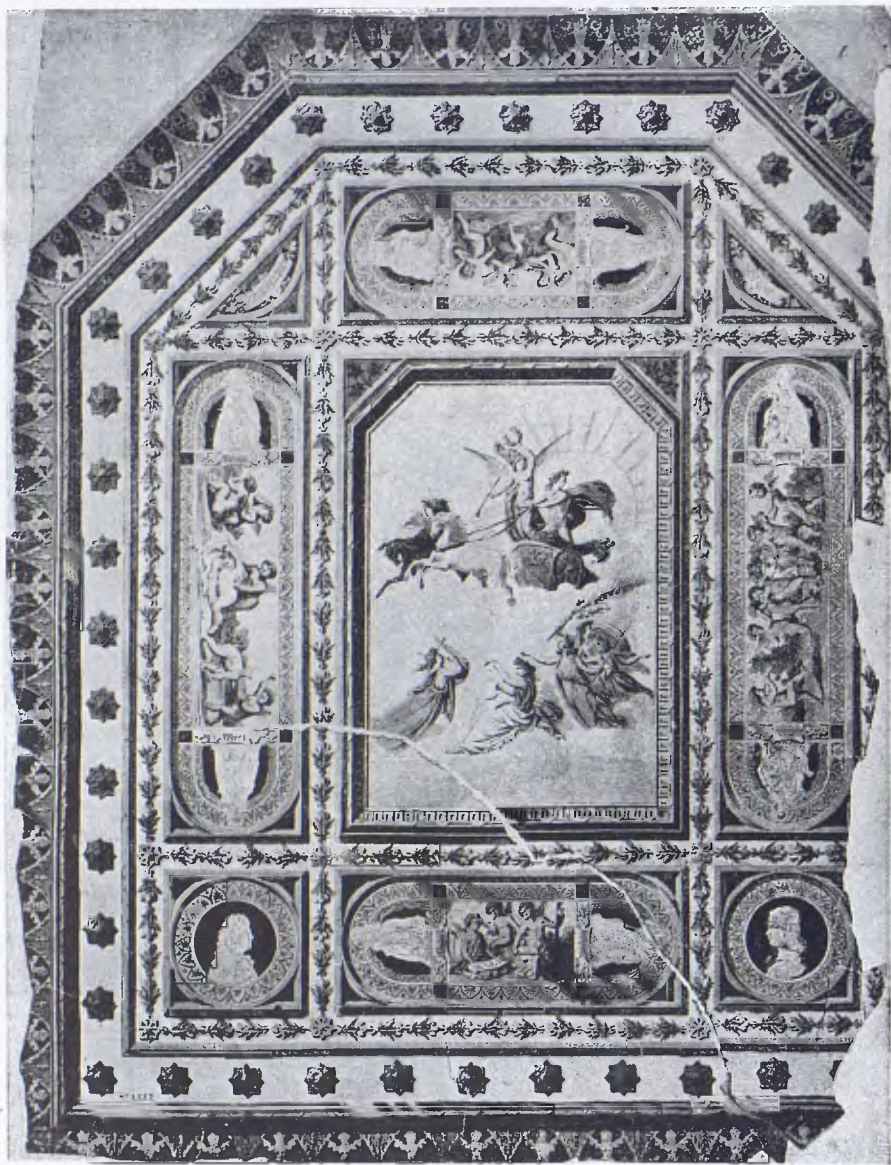
En aquell temps de ressorgiment ací de les arts, en Jaume Serra va ésser una gran figura i va contribuir-hi, sobretot en l'aplicació de l'art a les indústries, d'un mode molt més formidable del que generalment s'ha sapigut, i és perquè a l'excessiva modestia de son caràcter, poc amic d'exhibir-se, s'hi afegia que gran part de les seves creacions les posaven en obra industrials que no revelaven el nom de l'artista autor del model original.

La Plaça del Rei (recó de Sta. Àgata, Palau Reial i Arxiu de la Corona d'Aragó) convertida en Museu Lapidari. (Puig i Cadafalch, arquitecte.)

Enderrocada la casa nova del carrer del Bisbe cantonada al de Sant Sever, es descongestionava l'estret carrer, i es feia visible la façana del Palau de la Generalitat i el mur lateral de Sant Sever, on s'hi col·locava, com a porta lateral de l'església, la portada de la Capella de Sta. Marta, treta de la Riera de Sant Joan. (Puig i Cadafalch, arquitecte.)

JAUME SERRA. — Projecte pel decorat del Saló de Descans del Gran Teatre del Liceu.

Es incalculable la valor de ço que els conreadors dels bells oficis ací, de la segona meitat del prop-passat segle, devien a aquell eminent artista.

Pels seus primitius treballs d'argenteria, els grans estudis que havia fet dels estils i de les arts retrospectives, coneixia tan bé les dificultats de construcció de cada obra, que els seus projectes eren sempre de fàcil execució, el que constata una de ses bones qualitats.

Succeeix sovint que artistes pintors o dibuixants de talent i mèrit reconegut projecten obres sumptuàries de quasi impossible execució per desconeixement de les condicions de l'ofici respectiu.

Ben reconeguda és la importància de les arts sumptuàries, pel que no cal cercar-ne la demostració assenyalant veritables obres d'art d'entre les innombrables retrospectives. Apart d'honorables excepcions, escassegen actualment a casa nostra artistes que conreïn les arts sumptuàries i decoratives, i és de doldre que molts joves que no els manca talent s'esforcin a ésser pintors o escultors d'art anomenat pur, exposats a no passar de *mediocres*, quan, dedicant-se a les arts industrials i decoratives, podrien fer-se un nom honorable i assolir fama i profit.

**

Va néixer en Jaume Serra i Gilbert, fill d'humils pagesos, el 5 de gener de 1834 a Sant Genís de Vilassar.

En edat apropiada i recomanat per un amic de la família, va entrar d'aprenent argenter a casa del mestre Antoni Figuerola, establert a

l'Argenteria de Barcelona. Passà allí els sis anys reglamentaris d'aprenentatge, molt apreciat del seu patró, qui estava contentíssim de l'aptitud i geni bondados d'aquell jove tan aprofitat que arribà a ésser un notable fadri argenter dels més intel·ligents.

Tot fent l'aprenentatge, en Serra aprenia de dibuix a l'Escola de Llotja, sostinguda aleshores per la benemèrita Junta de Comerç.

Treballà com a fadri argenter durant un any a l'obra de l'Artigas; però les aficions artístiques el decidiren a deixar aquell treball manual molt rutinari, per a dedicar-se a la pintura decorativa.

Constant sempre en l'estudi, va freqüentar les classes superiors de l'Escola de Belles Arts de manera tan brillant, que foren nombrosos els premis que hi va anar guanyant.

El gran apreci que tenia als seus pares i germans el va decidir a tornar a la població nadiua, i un cop a Vilassar, va fundar-hi una classe de dibuix, va organitzar funcions teatrals prenent-hi part com a escenògraf i actor.

Com era d'esperar, va fer-se molt popular i era cridat continuament com a pintor i assessor artístic del poble i poblacions veïnes, entre elles la del Masnou, per a encomanar-li la decoració d'un teatre.

Molt aviat va aspirar a enlairar-se més amunt. Tornà a Barcelona i, agermanant sempre el treball amb l'estudi, emprengué noves obres, freqüentà la càtedra de Teoria i Història de les Belles Arts de l'il·lustre Pau Milà i Fontanals i les classes privades d'en Claudi Lorenzale.

Foren en aquell temps predilectes amics i companys seus el gran

Fortuny i eminents artistes: Caba, Gómez i altres de gloriosa memòria.

L'any 1856 va realitzar son desig de visitar Madrid per a admirar i estudiar les grans obres dels antics mestres de la pintura que es guarden en aquells museus. No cal dir que va tornar-ne entusiasmat; amb notable profit pels avenços de sa carrera artística.

Després d'haver guanyat la medalla d'argent oferta als alumnes de la classe d'ornament de l'Escola de Llotja, va ésser nomenat professor ajudant interí de la de dibuix lineal i ornament, que dirigia en Jeroni Zanné, per al curs de 1858-59.

Per encàrrec de l'Escola, va fer quinze làmines originals de geometria aplicada i vint de figura litografiades que varen servir de models a l'Escola una pila d'anys. I també una col·lecció de cartrons com a mostres escollides de tots els estils arquitectònics per a la classe d'Estètica d'en Josep Manjarrés.

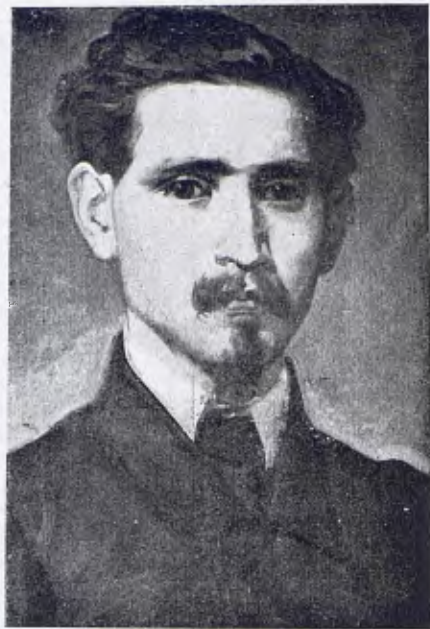
El càrrec de Professor ajudant que exercia interinament a l'Escola, va obtenir-lo en propietat per oposició l'any 1860.

Un interessant viatge a París, que va fer amb entusiasme aprofitant les vacances de l'any 1861, va proporcionar-li ocasió de fer nombrosos apunts, rebre bones impressions i recollir moltes dades a profit dels seus estudis i treballs artístics.

Acompanyat després pels artistes, son germà, Leonci i Antoni Caba, va fer una nova excursió a Madrid l'any 1864.

Amb motiu de la publicació de la important obra *Monumentos históricos de España*, va ésser sol·licitat i admès com a col·laborador per la Comissió de Monuments nomenada pel Govern, i seguidament, acompanyat de l'erudit Pere Madrazo, va fer un viatge d'estudi a Navarra.

En aquell temps va col·laborar

El famós decorador vuitcentista Jaume Serra. Retrat per Antoni Caba, cedit al Museu de Belles Arts.

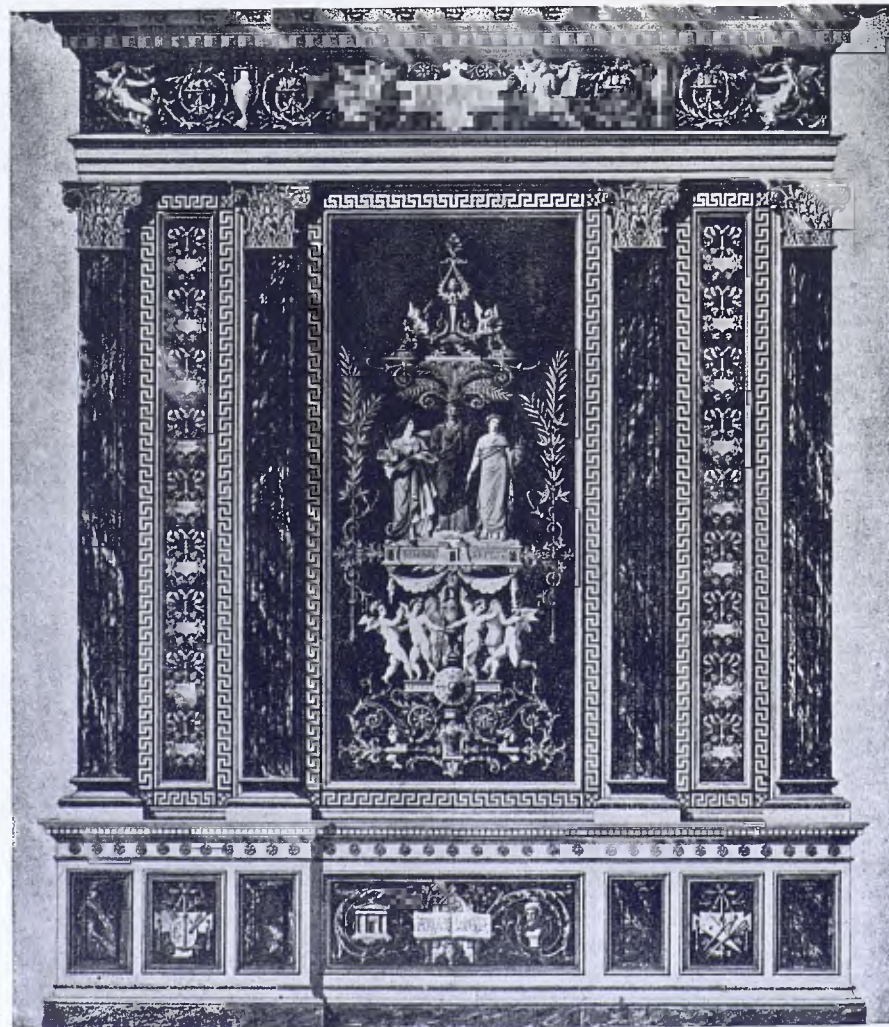
també a la il·lustració *Museo Universal*.

Incansable en Serra en la recerca de nous coneixements, va fer una profitosa excursió per l'Andalusia l'any 1870.

En 1875 tornà a París comissionat per la Junta de Professors de l'Escola de Belles Arts per a l'adquisició de material i del que cregués convenient pel millor funcionament de les classes.

La seva fama de gran dibuixant i artista consciencios i erudit s'havia estès arreu i les Acadèmies de Belles Arts de *San Fernando* de Madrid i de Ciències i Arts d'ací varen nomenar-lo, respectivament, acadèmic corresponent el 8 de febrer de 1869 i de nombre el 26 de juny de 1873.

(Seguirà.) F. MASRIERA I MANOVENS.

Projecte de decoració mural del Saló de Descans del Gran Teatre del Liceu. Decorador, Jaume Serra.

LES EXPOSICIONS

Galerics Layetanes. — El meritísim artista D. Antoni de Ferrater exposa una col·lecció dels seus paisatges i jardins característics, cada dia més intensament compresos i més bellament pintats. La seva discreció i la seva honradesa artística, la seva emoció que traspua en qualques de les seves pintures, fan la seva producció en alt grau estimable i justifiquen l'elogi que la crítica n'ha fet aquests dies.

Anna Risueño exposa a les Layetanes una col·lecció de pintures sobre temes, flors i paisatges a l'aquarel·la i al pastel. La distingida professora de pintura ha donat a aquesta exhibició una bella mostra de les condicions del seu art.

Ricard Verdugo ha reunit, com sol fer anyalment, una col·lecció de marines patètiques i veristes. Es Verdugo Landi el virtuós de l'onada i l'escuma. Al fons, un paisatge boirós diu com l'artista posseeix mèrits indiscutibles, que la predisposició especial del «pintor» que va amb ell no deixa potser surar.

A les mateixes Galerics Layetanes la coneguda pintora Maria Muntadas de Capará hi exposa una sèrie de retrats i figures reveladores de l'esforç que realitza aquesta meritíssima artista per a triomfar en el seu art difícil. Les seves obres «La dona bruna» i «El mantell verd» mereixen especial esment.

Galerics Arenas. — Jaume Mercader ha celebrat a les Galerics Arenas la seva anunciada exposició de pintures i joies, que revelen el pas en ferm que aquest artista ha donat en la pintura i l'esforç de recerca que

Croquis a la ploma, per Jaume Serra.

verifica en el seu ofici de joier on tan bella anomenada ha aconseguit. Dedicarem un comentari a l'obra de Jaume Mercader en el nostre vinent número.

Saló Parés. — Al Saló Parés ha tingut lloc l'exposició del pintor Joan Serra, l'obra del qual havíem vist per teles disperses exhibides en exposicions col·lectives. Un pintor veritable, agudíssim i extraordinàriament sensible es revela en ell. La seva obra mereix, però, una atenció especial, i, mancats d'espai en aquest número, reservem lloc en el vinent per a comentar-la degudament.

Galerics Dalmau. — El jove pintor Miquel Villà ha exposat a can Dalmau una sèrie de pintures molt interessants de les quals ens ocuparem en el número vinent. Reproduïm el comentari que el notable crític d'avantguarda Sebastià Gasch dedica a l'obra de l'artista:

«El nom d'un pintor nou engendra, si més no, un moviment de curiositat. Ací, sobretot, és la pedra que ve a remoure les aigües embassades del nostre món artístic massa quiet.

Miquel Villà. Heu-vos ací un artista que ens arriba de París carregat de teles, reveladores d'un temperament autèntic de pintor.

L'art de Miquel Villà pot ésser plenament situat dins aquella tendència que molts crítics francesos d'ara han coincidit a anomenar neo-romanticisme: moviment que posa la traducció de l'emoció que ens procura la natura per damunt de totes les preocupacions abstractes.

Completament allunyats d'aquesta tendència, no som insensibles, però, a les qualitats que adornen molts dels seus adeptes.

Miquel Villà n'és un dels més dotats.

En les teles d'aquest jove artista —els paisatges sobretot, i, d'aquests, més els francesos que els catalans— hi trobem totes les característiques de la tendència precitada: exaltació del drama; sentiment tràgic de la natura; patètic ultrancer; fuga violenta i apassionada, masclé i potent; vehemència...

A més a més, en els quadres d'aquest pintor, com en els quadres dels artistes susdits, la color no viu únicament — com en els neo-plàstics — per una relació harmoniosa de tons, estrictament decorativa: la color, essencialment expressiva, és rica de profunditat dramàtica.

En alguns paisatges —«El Sena a Neuilly» i «Ribes del Noguera Pallaresa», sobretot, amb llurs verds sombris i llur cel de plom— Miquel Villà ens recorda, totes les proporcions observades, Maurice de Vlaminck, el màxim pontífex del neo-romanticisme. Un Vlaminck, però, més aspre i estructurat que l'actual: un Vlaminck de la primera època, quan el famós mestre de l'escola de Chatou no havia encara convertit en fórmula la seva potència primitiva, i quan encara no havia «standartitzat» l'autèntica fuga dels seus començaments...

Heu-vos ací, doncs, un nom nou, un pintor jove, un artista de talent.

Que el més ample crèdit li sigui atorgat!

GASETA DE LES ARTS

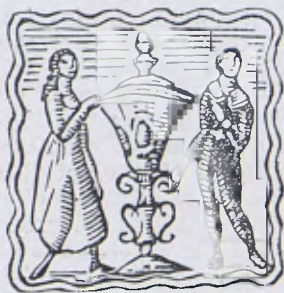
Apareix quinzenalment

EDITORIAL DAVID, Corts, 46) ——— EDITORIAL POLIGLOTA, Petritxol, 8 \

Subscripció:	Barcelona..... 2 ptes. al mes	Número solt:
	Península i Amèrica 30 » l'any	De l'any corrent Ptes. 1.ª 25
	Altres països..... 36 » »	» anterior » 2

GUIA DE LES ARTS I DELS ARTISTES

<p>Pintors</p> <p>BAIXERAS, DIONÍS CASP, 46 BENET, RAFAEL MUNTANER, 1, 2.ª, 1.ª BIOSCA, JOAQUIM DIPUTACIÓ, 310. CAPMANY, RAMON ESCUDELLERS, 8, TALLER. CARLES, D. CASP, 56. COLOM, JOAN CLARÍS, 99. ESPINAL, M. A. PROVENÇA, 362. JUNYENT, OLAGUER Bonavista, 22. MASVILA, F. Pg. S. JOAN, 133. ESTUDI MESTRES, FÈLIX DIPUTACIÓ, 289, 1.ª RAURICH, NICOLAU BARCELONA, 24 (SARRIÀ)</p> <p>Dibuixants-pintors</p> <p>CARDUNETS, ALEXANDRE DIPUTACIÓ, 235, 2.ª, 1.ª</p> <p>Escultors</p> <p>CLARASÓ, ENRIC GRANADOS, TORRA SANT FRANCESC (SARRIÀ). LLIMONA, JOSEP DIAGONAL, 410. OTERO, JAUME ARAGÓ, 329. VILADOMAT I MASSANES, JOSEP SARDANYOLA.</p> <p>Decoració</p> <p>LENA, S. A. PL. ANTONI LOPEZ, 15, 3.ª, 2.ª</p> <p>Decoradors</p> <p>BADRINAS, A. NEPTÚ, 2 (GRÀCIA). BUSQUETS, JOAN PASSEIG DE GRÀCIA, 36. LLONGUERAS, JAUME ... RDA. S. PERE, 36, 3.ª, 1.ª MARCO, SANTIAGO ARAGÓ, 280. PALAU, JOSEP MALLORCA, 313. PARCERISAS I C.ª E. GRANADOS, 90 RIGOL, RAMON DIAGONAL, 389.</p> <p>Projectistes de jardins</p> <p>LLIMONA I BENET, RAFAEL CASA BALIARDA-HORTA RIGOL ARTUR PL. TETUÁN, 18, TENDA.</p> <p>Acadèmies de dibuix i pintura</p> <p>BAIXAS Pi, 1, 1.ª</p> <p>Llibreries d'art</p> <p>EDITORIAL POLIGLOTA PETRITXOL, 8.</p> <p>Editors de llibres d'art</p> <p>EDITORIAL MUNTAÑO-LA, S. A. PL. CATALUNYA, 9.</p>	<p>Reportatges d'art</p> <p>SERRA, FRANCESC SALMERON, 156, 2.ª</p> <p>Efectes de dibuix i pintura</p> <p>GUARDIOLA, I. VALÈNCIA, 199. HORTA, MIQUEL AVINYÓ, 7 TEXIDOR, MODEST RBLA. CATALUNYA, 89. TEXIDOR, VÍDUA E. ... RONDA SANT PERE, 16.</p> <p>Antiquaris</p> <p>COSTACARVAJAL CALL, 28, PRAL. ESCLASANS, MARIA PIETAT, 10 DAR.ª CATED. GALERIA MONTLLOR .. FRENERIA, 5.ª » QUER FARRÉS, FR.º ... PALLA, 27. VALENCIANO, J. CORRÍBIA, 2.</p> <p>Catifes (Manufactura)</p> <p>AYMAT, TOMÀS RIUS I TAULET, 21 (SANT CUGAT DEL VALLÈS).</p> <p>Ceràmica d'art</p> <p>GUARDIOLA, JOSEP..... MOZART, 6, 1.ª, 2.ª</p> <p>Construcció i decoració</p> <p>BASTÚS, QUERALTÓ I C.ª. STA. ELENA, 4 i 6.</p> <p>Constructors d'obres</p> <p>OLIVA MALLOL RDA. S. PERE, 48, 2.ª, 2.ª</p> <p>Ebenistes</p> <p>ORRI, FREDERIC ARIBAU, 226. VAYREDA, RAIMOND... BORRELL I DIPUTACIÓ, 111</p> <p>Escultura religiosa</p> <p>CAMPS ARNAU, J. M.ª. ... MONTSENY, 77 (GRÀCIA).</p> <p>Fusteries artístiques</p> <p>CASAS, VÍDUA DE F. ... DIPUTACIÓ, 119-121.</p> <p>Galerics d'exposicions</p> <p>AREÑAS CORTS, 670.</p> <p>Làmpares</p> <p>BIOSCA I BOTEY RBLA. CATALUNYA, 129.</p>	<p>Metalls d'art</p> <p>BIOSCA I BOTEY RBLA. CATALUNYA, 129. CORBERÓ, PERE ARIBAU, 103.</p> <p>Miralls</p> <p>TERRÉS CAMALÓ, E. ... EXPOSICIÓ: LAURIA, 9 TERRÉS CAMALÓ, J. M., S. C. Tallers: VALÈNCIA, 483</p> <p>Mobles moderns</p> <p>BADRINAS, A. NEPTÚ, 2 (GRÀCIA).</p> <p>Papers pintats</p> <p>GUASCH, FILL DE JOSEP. RAUHIGH, 8. SÀLVIA, FILLS DE SALV... PORTAL DE L'ÀNGEL, 4</p> <p>Parquets (fàbriques)</p> <p>CASAS, VÍDUA DE F. ... DIPUTACIÓ, 119-121.</p> <p>Pedra artificial</p> <p>MINGUELL, JOAN PARÍS, 209.</p> <p>Pintors decoradors</p> <p>CASALS PEYPOCH, J. ... ROGER DE FLOR, 164. COROMINAS, MANUEL... ASTÚRIES, 14 (GRÀCIA).</p> <p>Reproduccions artístiques</p> <p>BECHINI, GABRIEL..... ROGER DE FLOR, 162. PRIU, TOMÀS CONSELL DE CENT, 368. RENART, J. DIPUTACIÓ, 271.</p> <p>Tapisseries</p> <p>BLANCO BAÑERES, H. ... CALL, 21.</p> <p>Tapissers</p> <p>BUSQUETS, JOAN PASSEIG DE GRÀCIA, 36. GILABERT, JOSEP PASSEIG DE GRÀCIA, 114 LLOSA, PERFECTE..... BALMES, 128, TENDA.</p> <p>Tapissos (Manufactura)</p> <p>AYMAT, TOMÀS RIUS I TAULET, 21 (SANT CUGAT DEL VALLÈS).</p> <p>Vidres d'art</p> <p>GRANELL I C.ª ENRIC GRANADOS, 46. TERRÉS CAMALÓ, E. ... EXPOSICIÓ: LAURIA, 9 TERRÉS CAMALÓ, J. M., S. C. Tallers: VALÈNCIA, 483</p>
--	--	--

JOIER

TEL. 813 - S.P. GRANVIA, 660

BARCELONA

CASA FUNDADA L'ANY 1835

G. Homar

Mobles
Làmpares
Decoració
Antiguitats

Canuda, 4 BARCELONA

SILLÓ DE REPÓS

Patent n.º 93559

POT GRADUAR-SE A QUATRE POSICIONS
DIFERENTS A AVENTATJA EN CONFORT
I EN ECONOMIA AL SILLÓ ADJUSTABLE DE
FABRICACIÓ ANGLESA

Model A. Model B.
Tapissat amb molles | Amb coixins de miraguano

A. Badrinas

Neptú, 2 (G.) BARCELONA

Fusteria

Enric Tarragó

TALLER DE CONSTRUCCIONS:
Consell de Cent, 283. Telèf. 3504 A.

FÀBRICA D'ELABORAR FUSTA:
Roger de Flor, 132. Telèf. 327 S. P.

JOAN BUSQUETS

Casa fundada l'any 1840

MOBLES ARTÍSTICS DECORACIÓ
OBJECTES PER A PRESENT

Exposició, Despatx i Tallers:
Passeig de Gràcia, 36 = Tel. 5314 A. = Barcelona

Ha sortit

La Novel·la d'en "FLAMA"

La Rulota

LLIBRERIA CATALONIA
Plaça Catalunya, núm. 17.

LA PINACOTECA
de
GASPÀ ESMATJES

MARCS I GRAVATS
EXPOSICIONS PERMANENTS

Corts, 644 (entre P. Gràcia i Claria). Telèfon 5045 A.
BARCELONA

QUADERNS DE DIVULGACIÓ ARTÍSTICA DE LA GASETA DE LES ARTS
Director: JOAQUIM FOLCH I TORRES

EL TRESOR ARTÍSTIC DE CATALUNYA

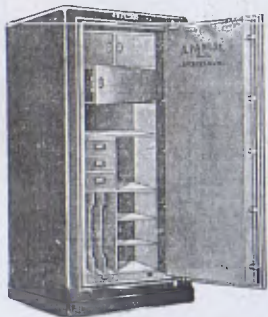
HA SORTIT EL PRIMER QUADERN DEDICAT A

EL RETAULE DELS REVENEDORS

HA SORTIT EL SEGON QUADERN

ELS ANTICS VIDRES CATALANS ESMALTATS

Formaran aquests quaderns, en sèries, un veritable catàleg artístic monumental de Catalunya
Subscripcions a la col·lecció "GASETA DE LES ARTS"
EDITORIAL POLIGLOTA. — PETRITXOL, 8

A. PADRÓS, S. A.

Premiada a l'Exposició d'Arts Decoratives de París de 1926

ARQUES INVULNERABLES PER A CAUDALS
AMB PANY DE SECRET SENSE CLAU
PREMSES PER A COPIAR CARTES
PANYS DE SEGURETAT PER A PORTES DE PIS
BÀSCULES DE ROMANA SENSE PESOS
CÀMBERES CUIRASSADES AMB COM-
PARTIMENTS (PER A BANCs I BANQUERS)
A PROVA DE FOC, EXPLOSIUS I LLADRES

Fem tramesa de pressupostos si s'ers demanen.

TALLERS: VALENCIA, 501-503. • CASTILLEJOS, 247-249
DESPATX: RONDA SANT PERE, 21 • BARCELONA

Reproduccions artístiques
en marbre, pedra, etc.

Fundició de bronzes a la cera perduda

Gabriel Bechini

TELÈFON S. P. 120

Roger de Flor, 162, i Consell de Cent, 430

Barcelona

LA CIUTAT I LA CASA

REVISTA D'ARQUITECTURA,
ARQUEOLOGIA I BELLS OFICIS

Corts Catalanes, 754, 1.ª 1.ª

BARCELONA

ANTIGUITATS D'ART

Call 28 PRAL.
(CARRER FERNANDO)
(PLAÇA ST. JAUME)

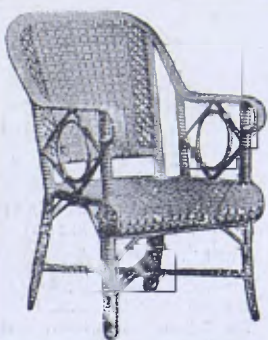
BARCELONA

Compreu el llibre Per la bellesa de la Llar humil

Recull d'orientacions

Edició del Foment de les
Arts Decoratives il·lus-
trada amb 50 làmines en
negre i colors i un suple-
ment contenint l'alçada
— i plantes d'un edifici —

Preu: 18 ptes.

MOBLES ARTÍSTICS DE ROTEN (JONC)

FÀBRICA:

Passeig de Gràcia, 115

BARCELONA

BRONZES D'ART
FERRETERIA I METALLS PER A OBRES
LÀMPARES
INSTAL·LACIONS AIGUA I GAS

BIOSCA & BOTEY, S. L.

VENDES: TALLERS:
Rambla Catalunya, 129 Roger de Flor, 189
Telèfon 1228 G. Telèfon 1005 G.

Art & Marcs
Presents

Sala Parés

Petrítxol, 5 Telèf. 3523 A.